

De schoolmeesters van IJlst in de loop der tijden.

Latijnse school

In 1564 opende de Jezuïet pater Anske Bokkes Bruynsma een latijnse school in de gebouwen van het Carmelietenklooster te Woudsend. Deze school werd in 1565 overgebracht naar IJlst. Pater Bruynsma werd echter in 1569 teruggeroepen naar België.^a Omstreeks 1650 moet IJlst ook, misschien slechts tijdelijk, een latijnse school gehad hebben. Er zijn echter uit die tijd geen namen bekend van rectoren of conrectoren.

In juni 1543 werd mr. Jan Reynersz., schoolmeester te IJlst, door het Hof van Friesland beboet met 30 c.g. wegens bij hem gevonden boeken 'contrarie de placcaten'.^b

In dec. 1592 en aug. 1593 was Jan Paulus 'schoelmeester' in IJlst; hij ontving daarvoor jaarlijks 25 c.g.^c Begin 1597 ging hij naar Franeker als 'franchise meester'. In aug. 1598 was Loth. Magnus schoolmeester in IJlst en in sept. 1601 vervulde Wijkpe Atties deze functie.^d

In de 17^e eeuw waren er twee scholen in IJlst.

School 1

Op 2 juni 1647 zijn te Sneek getrouwd: Anthoni Anthonius Calsbeek, schoolmeester en organist te IJlst, en Aaltie Douwes Broersma van Sneek. Hij kwam van Kampen en stond hier in febr. 1659 nog, toen hij hier hertrouwde met Riemcke Egberts van Jeveren. Hij werd toen mr. Anthoni Anthonius à Calsbeeck van Campen, organist en schoolmeester te IJlst, genoemd.^e Hij stond hier in 1671 nog, toen hij als liefhebber van de 'Mathematische Konsten' een *Oprecht IJlster Almanak* verzorgde.^f Ook in de jaren 1675-1677 was hij hier nog.^g

In juli 1692 was mr. Sjoerdt Haijes, organist en schoolmeester te IJlst.^h In nov. 1695 trouwde hij te Lemmer met Tjietske Gerrits van Lemmer. Hij was hier in 1701 nog.

In maart 1704 was mr. Wytze Willems schoolmeester en organist te IJlst. Hij heette in 1705 mr. W van der Ferf, organist enz. In 1709 werd hij W. Ferff genoemd. Hij stond hier in 1714 nog en waarschijnlijk tot 1717, toen er een andere hand in het doopboek kwam. (Hij was blijkbaar dezelfde Wytze van der Ferf, die in 1721 te Huizum voorkwam. Hij had tussen 1717

---

^a *Gedenkboek [...] 600-jarig bestaan der parochie van Sint Michael te Woudsend 1337-1937* (Woudsend 1937), p. 3 en p. 16.

^b Rentmeestersrekeningen 1542/1543; Crim. Sent. Boek II.

^c Ordonnantieboek.

^d Ordonnantieboek.

^e Zie ook bijlage.

^f Bibliotheek Friesch Genootschap.

^g Cuperus, S., *Kerkelijk leven der Hervormden in Friesland tijdens de Republiek* (Leeuwarden, 1916-1920), II, p. 175.

^h IJlst H2, f. 16°.

en 1721 een andere standplaats gehad.)

In 1718 was hier mr. Gerrijt Gerrijts Muijselaar, schoolmeester en organist. Hij trouwde op 2 febr. 1721 met Grijtje Eeltjes Napjes van Sneek. Hij stond hier in 1731 nog; waarschijnlijk tot 1733 toen hij naar Roordahuizum vertrokken is. (Zijn broer Willem Muiselaar was in 1721 organist in Sneek).

In aug. 1734 was mr. Ysbartus (of Ybe) Bruinsma schoolmeester en voorzanger te IJlst. Vermoedelijk was hij in 1731 van Dongjum gekomen. In 1735 was hij hier nog; waarschijnlijk op de tweede school.

Op 10 febr. 1743 trouwde Stephanus Theodorus van Loonsma, organist en schoolmeester te IJlst en medelid van de 'Sociëteit der Muzicq te Alkmaar', met Baukjen Pijtters Sterkenburg van Sneek. Ook in april 1754 was hij hier nog als schoolmeester en organist. Zijn vrouw is op 13 dec. 1754 overleden, oud 37 jaar en 16 dagen. Hij stond hier tot 1757 als schoolmeester en was hier waarschijnlijk reeds in 1741.^a

In elk geval in aug. 1761, doch waarschijnlijk sedert nov. 1758 was hier Ebbing Olferts Kiestra, organist en schoolmeester. Hij was een broer van Sijmen Olferts Kiestra te Heeg. Zijn vrouw heette Janke Sjoerds. (In een latere akte is verklaard, dat dit Janke Pieters moest zijn.) Zij op 5 juni 1787 op 53-jarige leeftijd te IJlst overleden. (Een dochter van mr. Ebbing O. Kiestra, Wijke E. Kiestra, trouwde op 12 sept. 1790 te IJlst met Fokke Piers van Hommerts.) Ebbing Olferts Kiestra stond hier tot zijn overlijden op 19 sept. 1796, oud 65 jaar. Zijn functie omvatte toen de taken van schoolmeester, organist, koster, kloklouder, stoeloppasser enz. Zijn zoon Pieter Ebbings Kiestra werd in 1797 door gerecht en kerkvoogden benoemd tot zijn opvolger. Het traktement was f 175, plus f 20, plus emolumenten. Hij trouwde op 10 nov. 1799 te IJlst met Maartje Jansen van de Leeuw van Hilgersberg. (De huwelijksproclamatie was voor het gerecht van de stad IJlst op 30 sept. 1799.) Hij was schoolmeester en organist en werd op 2 febr. 1803 door het Departementaal schoolbestuur van de Eems geëxamineerd en voorwaardelijk geadmitteerd. Omstreeks 1 april 1803 vertrok hij naar St. Annaparochie. In 1803 werd Albert Yges van de 2^e school als hoofd overgeplaatst naar de 1^e school; hij was toen tevens organist. Hij vertrok in 1807 naar Warns. Hij werd toen opgevolgd door Jan Cloppenburg van Oosterwierum, die reeds op 12 nov. 1808 naar Stiens vertrok. Het traktement, dat in 1804 nog f 250 was, bestond in 1808 uit f 200, plus f 65 aan emolumenten, plus f 25 als organist, plus de schoolpenningen en een vrije woning. In 1810 bedroeg het traktement f 490.

In 1808 kwam er een nieuwe school; de aanbesteding voor het afbreken van de oude school en het bouwen van een nieuwe school vond plaats op 1 febr. 1808. In 1809 werd Lolke Jans Lantinga, 2de rang, van Wolvega, aangesteld als hoofd. Hij is hier overleden op 26 juli 1822, waarna de school provisioneel werd waargenomen door F. v.d. Meulen, 3^e rang.

In 1824 werden de beide scholen gecombineerd en op 24 mei 1824 werd Ayso Hendriks Hemminga, 2de rang, van Offingawier, hoofd van de gecombineerde school. Het traktement aan deze school bedroeg toen f 400, plus f 68 als koster en organist, plus de

---

^a A. Komter-Kuipers, *Muzyk yn Fryslân oant 1800* (Bolsward, 1935), p. 77.

schoolpenningen (120 leerlingen à f 2,20), plus een woning. (Van het traktement van f 400 werd f 175 door de stad IJlst betaald en het resterende bedrag door het Rijk. Het hoofd moest op zijn eigen kosten een ondermeester houden.) Ayso Hemminga is in het najaar van 1826 overleden.

Op 20 juni 1827 kwam zijn opvolger: Albertus Schuil, 2de rang en onderwijzer in Blessum. Hij was op 27 maart 1802 te Leeuwarden geboren. Op 13 juni 1827 trouwde hij in Menaldumadeel met Dodonea Lydia Rebecca Veth. In 1832 werd de school ingericht in de voormalige stadswaag; de inwijding vond plaats op 18 juni 1832. (De oude school was aan het kerkhof.) In 1847 werd de school vergroot. Albertus Schuil kwam op 25 jan. 1849 te overlijden; hij was bijna 47 jaar oud.

Op 1 okt. 1849 werd Anne Tuinman Azn., hoofd van de tussenschool te Franeker, benoemd als hoofd van deze school. Hij was gehuwd met Grietje M. Feenstra. In die tijd waren als hulponderwijzer te IJlst: Govert Kuiper (in 1864), Thewis Hofstra, geboren 14 maart 1846 (in 1865) en Thijs Cornelis Ferwerda, hulponderwijzer te Franeker (eveneens in 1865). In 1878 kwam er een nieuwe school. Anne Tuinman stond hier tot 1884; in dat jaar werd hij opgevolgd door Cornelis Sweris. Deze ging in 1921 met pensioen en is op 84-jarige leeftijd te IJlst gestorven op 9 jan. 1940.

In 1921 werd T. Hoekstra hoofd van deze school. Op 2 juli 1924 werd hij opgevolgd door E. Wouda. Deze was in 1912 onderwijzer in Oude Pekela en in 1912 te Sneek. De school werd in 1939 geheel verbouwd. E. Wouda ging op 1 mei 1953 met pensioen. Rond 15 sept. 1953 kwam zijn opvolger: U. Speerstra van Stavoren.

School 2

In 1653 was sprake van mr. Lucas, de oude schoolmeester. In november 1654 was Andries Rienks schoolmeester te IJlst; in 1657 was hij dat nog. In 1665 was Sijmen Douwes bij-schoolmeester. In de periode 1667-1669 was hier Johannes Guldenus als schoolmeester; hij was afkomstig van Zwolle. Hij was een berucht 'oefenaar'.^a

In 1669 Hendrik Frederiks Wilholl bij-schoolmeester hij was in 1668 gekomen van Woudsend. In 1671 was Elconius Elcoma hier als schoolmeester; hij was omstreeks 1670 gekomen van Oosthem.

In 1678 en 1690 was Taeke Ybesz schoolmeester in IJlst. (Het is onzeker aan welke school hij verbonden was.). In juli 1692 werden de schoolpenningen aan mr. Taeckle Ybis betaald.^b Omstreeks 1703 was Tamme Gerritsz schoolmeester te IJlst.^c Hij was een kleinzoon van ds. Tamme Gerrits te Joure.

In mei 1706 werd te IJlst het huwelijk geproclameerd van Sicke Doedes Atsma schooldienaar te IJlst, en Grietie Hijkes Hartius van IJlst. Hij stond hier in 1707 nog, doch vertrok blijkbaar in dat jaar naar Balk.

---

^a Cuperus, *Kerkelijk leven* II, p. 166-167.

^b IJlst H2, f. 16°.

^c Jac. Engelsma, *Volglyst van predikanten [...] Classis van de Zevenwouden* (Leeuwarden 1763), p. 120.

In 1710 was Goitsen Jarighs hier als schoolmeester.^a Van 1712 tot 1715 was hier mr. Pijter van der Steeg. (Hij kan ook chirurgijn geweest zijn.) In 1720 was Sietze Rienks Baetema hier als schoolmeester. Hij vertrok in 1722 naar Oostermeer. In nov./dec. 1726 was Carel Keverlingh schoolmeester en chirurgijn in IJlst.^b (Van deze drie laatstgenoemden is geen spoor te vinden in de doop- en trouwboeken.)

In okt. 1737 was Pijter van Rijnbergen hier als schoolmeester. Op 5 nov. 1737 is hij te Sneek getrouwd met Elina Pauwels Haarsma van Heerenveen.^c Ook in sept. 1740 was mr. Pijter van Rijnsbergen schoolmeester en 'voorsanger der stede IJlst'. Hij was hier in 1749 nog. In dat jaar waren er twee scholen; in de ene was mr. Loonsma schoolmeester en in de andere Pijter Rijnsbergen. Op 3 juli 1759 werd Pijter Pijters Rijnbergen, voorheen schoolmeester te IJlst, 45 jaar oud en laatst molenchercher te Sexbierum, gevangen genomen.^d

In 1757 was Gerrit Jochums Reitsma schoolmeester in IJlst; in 1765 was hij dat nog. Op 18 nov. 1773 was Claas Willems Ringnalda, schoolmeester te IJlst, getuige bij een testament.^e De 2^e school werd omstreeks 1800 bediend door Albert Yges. Het is niet duidelijk wanneer hij hier gekomen is. Hij werd in 1803 overgeplaatst naar de 1^e school. In 1803 kwam Alle Idzerds Lap, geboren omstreeks 1763. Zijn traktement bedroeg in 1803 f 88 en in 1810 was dat nog steeds zo. Hij ging in 1823 met pensioen, waarna deze school in 1824 met de 1^e is gecombineerd. (Zie verder bij *School 1*.)

Bijzonder onderwijs

Hervormde school

Op 22 mei 1865 werd te IJlst een school voor christelijk onderwijs opgericht: een hervormde school. Als hoofd werd toen J. Poolman aangesteld; hij werd vóór 1873 opgevolgd door A. Oskamp. In 1875 werd E.J. Veenendaal hoofd; in 1877 kwam Th. Boslooper. Hij werd in 1880 opgevolgd door L. Onvlee. In 1889 kwam W.J. Vallentgoed, die in 1908 werd opgevolgd door H.W. Betz. Op 1 okt. 1909 werd D. Hageman, onderwijzer te Leeuwarden, benoemd als hoofd van deze hervormde school in IJlst. Hij ging op 1 juni 1937 met pensioen. In datzelfde jaar werd T. Borsje, onderwijzer te Den Haag, aangesteld als hoofd. In april 1941 vertrok hij naar Vlissingen. Hij werd toen opgevolgd door J. Hof, onderwijzer te Zevenhuizen (Gr.). Op 16 juni 1949 kwam zijn opvolger: R. Schraa, van Wons.

Gereformeerde school

---

^a Busé, H.J., 'Voor en na de Reformatie te IJlst', in: *De Vrije Fries* XXI (1913), p. 47-70, hier p.70.

^b Busé, *De Vrije Fries*, p. 70.

^c Ger. Huw. Geboden Sneek 26 Oct. 1737.

^d Crim. Port. 168.

^e EEE11, f. 22.

In 1914 kreeg IJlst een tweede bijzondere school: de gereformeerde school. Als hoofd werd toen P. Fokkinga uit Lioessens aangesteld. In 1920 vertrok hij naar de christelijke ULO te Dedemsvaart. In okt. 1940 ging hij met pensioen en in dec. 1942 is hij te Haren (Gr.) overleden. In 1920 werd J.W. Draijer uit Hijlaard benoemd tot hoofd van deze gereformeerde school te IJlst. Hij werd in 1922 hoofd van de chr. ULO te Drachten. Op 16 aug. 1925 werd hij opgevolgd door P. van Dijk. Deze was op 4 jan. 1891 geboren te Bolsward en was onderwijzer te Minnertsga (1911) en Uithuizen (1921). In 1950 was hij nog steeds hoofd in IJlst.

Christelijk internaat

Te IJlst is een christelijk internaat of dag- en kostschool, voor zowel lager onderwijs als MULO, geweest onder leiding van J. IJsselman. De school werd geopend op 22 mei 1865. In aug. 1868 was IJsselman hier nog als hoofd.

Vrouwenschool

In 1824 werd een zogenaamde Vrouwenschool opgericht (Bewaarschool). Het traktement bestond uit f 75, plus de schoolpenningen (7½ ct. per week), plus een vrije woning voor de 'schoolhouderesse'.

Bijlage

Journal van het Mindergetal 1654

Pointen bij de Heren van 't Mindergetal in de resp.^e Camers te rapporteren op den 24 Febr.^{ij}/Mart^{ij} [?] 1654

De Magistraat der stad IJlst versoecken tot onderhout van haar organist ende schoelmeester Anthonis Anthonie Calsbeeck met blintheijt van Godt Almachtig besocht ende daer door onbequaem tot sijn dienst een jaarlijxe subsidie nae 't exempel van andere steden vanden Landschappe genietende 100 Rijkxd: 200 ggl ende meerder.

Oostergoo: Nihi

Westergoo / Zevenwolden / Steden: Nihil.